

בס"ד, י"א טבת התשפ"ד

בבא קמא דף נ"א – החופר אחר חופר, בור של שותפים

מושגים:

1. עבר על הבור –
המשנה אומרת על בור של שותפים, 'עבר עליו הראשון', הגמ' בהמשך מסבירה שהראשון עזב את השימוש של הבור, והשני קיבל עליו אחריות לכסות את הבור ולמנוע את נזקיו. ונחלקו תנאים כיצד מעבירים אחריות מהראשון לשני.
2. אין שליח לדבר עבירה –
שליחות של עבירה לא מתייחסת למשלח, אלא לשליח שלא אמר לבצע אותה. ולכן אם הוא חפר בור ברה"ר, הוא נחשב בעל התקלה.
3. שור פסולי המוקדשים –
בהמה שהיתה מיועדת לקרבן, ונולד בה מום קבוע, היא נפדית ואסורה בגיזה ועבודה, ואם היא מתה אסור להאכיל את בשרה לכלבים, הגמ' לומדת שיש פטור על נזקי בהמה כזו שנפלה לבור, משום שהיא לא נחשבת 'והמת יהיה לו', כי היא לא לגמרי רכושו כי אסור להאכילה לכלבים.
4. דליו –
הגמ' מביאה מחלוקת תנאים ואמוראים, כיצד שותף מעביר את האחריות לנזקי הבור, לבעל הבור השני, האם על ידי שישאיר אותו משתמש בבור, או על ידי שימסור לו את 'דליו', כלומר את מכסה הבור. (רש"י)
5. יש ברירה –
כשאומרים יש ברירה, מתכוונים שמעשה עתידי, מברר מציאות למפרע-לאחור, למשל, במקרה ששותף מודר הנאה נכנס לחצר של שני השותפים המודרים, מתברר למפרע שזה החלק שלו אם מחלקים את השותפות, ולכן הוא לא נהנה משל חברו, כך סובר **רבי אליעזר בן יעקב**.

שאלות:

1. אליהו חפר בור בעומק תשעה טפחים, הכלב של צוריאל נפל לבור ונחבט בקרקעיתו, האם אליהו חייב בנזק?
הגמ' הביאה מעשה שר"ב הטריף שור שנפל לאמת המים, שעמקה אמה של ששה טפחים. לכאורה לדעתו יש חבטה שהורגת גם בבור שנמוך מעשרה.
רבא ממשיך להקשות על ר"ב, מהמשנה בסנהדרין שאומרת שבית הסקילה היה גבוה שלוש קומות, ואם חבטה בפחות מי"ט יכולה להמית, למה צריך שלוש קומות?
ר"ב מקשה חזרה, גם לשיטתך לא צריך שלוש קומות ומספיק י"ט?
אלא צריך שלוש קומות מצד 'ואהבת לרעך כמוך', ברור לו מיתה יפה, שימות מהר ויסבול פחות. ויותר גבוה גם לא ראוי כי אז הגויה מתפרקת ומתנוולת.
רבא מוסיף להקשות מברייתא, שמדברת על מצוות 'ועשית מעקה לגגך ולא תשים דמים בביתך כי יפל הנפל ממנו', הברייתא מסבירה שיפל ממנו לרה"ר לפחות מגובה

י"ט, (ולא מרה"ר לתוכו). מדוע מצריכה הברייתא י"ט, הרי לר"ב מספיק גם פחות?

ר"ב מתרץ שאם אין י"ט זה לא נחשב בית ולא צריך מעקה.
רבא מקשה שאם גובה הבית י"ט מעל רה"ר כפי שדרשה הברייתא, זה כולל גם את הגג של הבית ויוצא שנטו חלל הבית הוא נמוך יותר, וזה לא עונה להגדרת הבית?
 ר"ב תירץ שחקקו ברצפת הבית כך שהחלל בפנים הוא י"ט.
 אם כך מקשה **רבא**, מדוע הברייתא דורשת שהבית גבוה י"ט מרה"ר, אפשר שהבית גבוה 6 טפחים מרה"ר וחקקו ברצפה בתוך הבית ארבעה טפחים?

לכן הגמ' חוזרת בה ומסבירה שגם ר"ב דורש עומק של י"ט אחרת אין סכנת מיתה. ובמקרה של השור ואמת המים כיוון שהכרס של השור גבוהה 4 טפחים מעל האמה, בתוספת 6 הטפחים של אמת המים, השור נפל מגובה י"ט ולכן ר"ב הטריף אותו. והמשנה שאמרה שבור לסוגיו השונים הורג דווקא בי"ט, מדברת על מקרה שהשור מתגלגל לבור ולא נופל ממצב של עמידה.

2. יריב ומושיקו מחזיקים בור בשותפות. יריב {עבר על הבור} כלומר הפסיק להשתמש בבור כשמושיקו עדיין השתמש בו, מי חייב בנזק של שור שנפל לבור שנשאר פתוח?

הגמ' מסבירה כיצד ייתכן מצב של שותפות בבור,

○ לפי הדעה ש**ר"ע** סובר, שחייבים על בור ברה"י, מדובר על בור בחצר ששייכת לשניים, שהפקירו רשותם ולא בורם.

○ אבל כיצד ניתן למצוא בור בשותפות על ברה"ר, איך יש שותפים ברה"ר?
 ■ אם הם מינו ביחד שליח לחפור ברה"ר, זה לא תופס משום שהשליח הוא בעל התקלה כי {אין שליח לדבר עבירה}, שליחות של עבירה לא מתייחסת למשלח.

■ אפשרות אחרת, אם יריב חפר חמישה טפחים ומושיקו עוד חמישה, זה לא יוצר בור בשותפות
 לדעת **חכמים** בכל מקרה (גם במוות וגם בנזק) כשחפרו בזה אחר זה, רק האחרון נחשב בעל הבור, וחייב בתשלומים כי נאמר בבור 'והמת יהיה לו' לאחרון שגרם את המיתה.
 (ולמרות שלמדנו מהפסוק גם כראב"א, שאין חיוב על {שור פסולי המוקדשים} שנפל לבור, לומדים את שני הדינים מאותו פסוק).

ולדעת **רבי** אם השור רק ניזק ולא מת, כולם חייבים אבל אם השור מת, האחרון חייב, (הגמ' מפרטת את המחלוקת על דרשת הפסוקים בעניין כריית בור).

■ לכן **רבי יוחנן** אמר שמדובר ש'עקרו חוליא בבת אחת' כלומר, את החפירה האחרונה שהשלימה את עומק הבור ברה"ר לי"ט, השותפים חפרו ביחד.

3. חניאל חפר בור י"ט, ובניה העמיק אותו לעשרים, מי חייב בתשלומים של שור שנפל לבור ומת?

הברייתא אומרת שאם אדם חפר בור עשרה טפחים, ואדם אחר העמיק ל 20 והשלישי ל 30 **כולם חייבים**, מפני שכבר הראשון יצר נזק שעלול להרוג, והאחרים הוסיפו. והגמ' מקשה סתירה מברייתא אחרת, שאומרת שרק האחרון חייב במקרה, של בור בעומק י"ט, ובא אדם אחר ועשה את הבור צר יותר על ידי שהוא סייד וכייד, כלומר,

הוסיף טיח על הקירות.

והגמ' מביאה מספר תירוצים:

- אפשר לומר שהברייתא הראשונה כדעת **רבי** שמסכים שאם כל אחד חפר לפחות י"ט, **כולם חייבים** במוות כמו בנזק, והברייתא השניה כדעת **חכמים**, שהאחרון חייב.
 - **רב זביד** תירץ ששתי הברייתות כדעת **חכמים**, שגם הם מסכימים שכשכל אחד מהחופרים חפר שיעור מיתה, כולם חייבים.
 וזה לא דומה למקרה שהיה כבר בור של י"ט, שראוי למיתה, והאחרון סייד. משום שכשהבור היה רחב, לא היה בו הבל מספיק למיתה. וזה שסייד גרם להבל שמספיק להרוג בכך שהוא הצר את הבור.
 - אפשרות אחרת בשם **רב זביד**, ששתי הברייתות בשיטת **רבי**, ובברייתא האחרונה רק האחרון חייב, כי לפני שהוא סייד, הבור היה רחב ולא היה בו הבל לא למוות ולא לנזקים.
4. עובדיה חפר בור בעומק תשעה, ועמינדב בנה שפה בגובה טפח מעל פי הבור, האם עמינדב חייב בנזקים?
- הגמ' מביאה מספר בעיות, שקשורות ביכולת של הבור להרוג את השור.
- 1) **רבא** אמר שכשמישהו הגביה את שפת הבור, זו אותה מחלוקת של **רבי וחכמים** האם האחרון חייב, והחידוש הוא, שלמרות שהוא לא מעמיק את הבור אל מגביה את השפה הוא אחראי להבל שנוצר בגלל עומק הבור.
 - 2) **רבא** שאל האם במקרה הקודם שאדם שהגביה את שפת הבור פירק את מה שהוא בנה, הבור חוזר לאחריות נזיקין של תשעה טפחים לזה שחפר אותו. או שמא בגלל שהוא הגביה ופירק, הוא הפך לאחראי על נזקי הבור, והגמ' נשאתר בתיקו.
 - 3) **רבה בב"ח** אמר בשם **שמואל בר מרתא**, שבור של שמונה טפחים שמלא בשני טפחים מים, נחשב בור של י"ט, ויכול להרוג. כי טפח של מים נחשב כמו שני טפחים של אויר. הגמ' מבררת האם היחס הזה נכון גם לבור שבעה שפחות עמוק אבל מלא ב3 טפחים מים, או לבור תשעה שמלא בטפח אחד, והגמ' נשאתר בתיקו.
 - 4) **רב שיזבי** שאל את **רבה**, האם אדם שהרחיב את הבור חייב כמו חופר, שהרי מצד אחד הוא הקטין את ההבל, אבל מצד שני הגדיל את הסיכוי ליפול, וייתכן שנפלו בגללו.
(רב אשי הציע לבדוק האם האדם מת בגלל הבל והוא פטור, או בחבטה והוא חייב, או באפשרות אחרת **רב אשי** הציע לבדוק האם השור שנפל לבור נפל מהצד של ההרחבה או מצד שני, ולפי זה להחליט אם המרחיב אשם.)
 - 5) הגמ' מביאה מחלוקת בין **רבה ורב יוסף** האם בבור שעומקו שווה בדיוק לרוחבו יש הבל.
5. יריב טוען שכשהוא עזב את הבור מושיקו השותף עדיין השתמש בבור ולכן הוא אחראי לנזק של הבור, האם הוא צודק?

הגמ' מביאה מחלוקת של **רבה ורב יוסף**, ששניהם אמרו משמו של רבב"ח משמו של **רב מני**, כיצד בעל הבור הראשון מעביר את האחריות לבעל הבור השני, האם על ידי שישאיר אותו משתמש בבור, או על ידי שימסור לו את {דליו}, כלומר את מכסה הבור (רש"י).

הגמ' אומרת שזו מחלוקת תנאים, **שלת"ק** מספיק שישאיר את חבירו משתמש, ולדעת **ראב"י**, צריך למסור לו את דליו. ושורש המחלוקת הוא האם {יש ברירה}, שלדעת **ראב"י** יש ברירה, ומסתבר שכל אחד ממלא את המים 'שלו' מהבור, ולכן האחרון שנשאר למלא, לא מקבל אחריות על הרכוש של הראשון ולא שומר עליו בשבילו ולכן צריך מסירה של הכיסוי, להעברת האחריות.

(והגמ' מביאה עוד דוגמאות דומות שנחלקו **ת"ק וראב"י** לשיטתם. בשותפים שנדרו הנאה בחצר המשותפת, או כיצד קונים בור אחד מהשני.)

בסוף הדף הגמ' מביאה השלכות נוספות של מסירת חפץ כמו כיסוי הבור לדיני קנין.